METAFORA ȘI REPREZENTAREA EI ÎN LINGVISTICA MODERNĂ

Halil SERRAC

Turcia

Rezumat. *În lingvistica modernă, printre disciplinele tradiționale, interesul pentru metaforă este manifestat în primul rând de stilistică, lexicologie și lexicografie, care o consideră principalul mijloc, alături de metonimie, de nominalizare secundară. Cu toate acestea, dacă pentru stilistică metafora este principalul mijloc de creare a imaginilor, atunci lexicologia și lexicografia consideră metafora ca una dintre modalitățile de dezvoltare a sensului unui cuvânt, care servește ca mijloc de completare a vocabularului limbii.*

Lexicologia și stilistica, fiecare din punctul său de vedere, iau în considerare probleme similare de definire a unei metafore, stabilirea locului acesteia în sistemul altor mijloace lingvistice înrudite și au criterii comune de clasificare a metaforelor, ale căror tipuri diferite fac obiectul de studiu al acestor discipline.

Cuvinte-cheie: *metaforă conceptuală, expresie metaforică, interpretare a metaforelor, textualitate, fenomen lingvistic.*

Abstract. *In modern linguistics, among the traditional disciplines, the interest for metaphor is manifested primarily by stylistics, lexicology and lexicography, which consider it the main means, along with metonymy, of secondary nomination. However, if for stylistics metaphor is the main means of creating images, then lexicology and lexicography consider metaphor as one of the ways to develop the meaning of a word, which serves as a means of completing the vocabulary of language.*

Lexicology and stylistics, each from his point of view, consider similar problems of defining a metaphor, establishing its place in the system of other related linguistic means and have common criteria for classifying metaphors, whose different types are the object of study of these disciplines.

Keywords: *conceptual metaphor, metaphorical expression, interpretation of metaphors, textuality, linguistic phenomenon.*

Metafora este unul dintre cele mai productive mijloace prin care are loc verbalizarea realității. Este, de asemenea, un mod universal de cunoaștere și conceptualizare a lumii reale. Metafora joacă cu succes rolul unei prisme prin care

o persoană realizează un act de viziune asupra lumii și este unul dintre cele mai expresive mijloace de vorbire expresivă, caracterizată prin conținut informațional ridicat și capacitate semantică.

O metaforă este o astfel de componentă a vorbirii, de alegerea corectă a căreia depinde în mare măsură eficacitatea comunicării (Black, 1962, p. 43).

Metafora ca fenomen lingvistic apare nu numai în vorbirea orală, ci și în scris. Marea semnificație a metaforei constă în utilizarea ei în opere de artă. Nu există un singur autor care să nu folosească transferul metaforic pentru a descrie eroi, diverse fenomene și acțiuni în culori strălucitoare. Încadrarea metaforei în genul proxim al activităților creativ-imaginative umane este una dintre coordonatele pe baza cărora s-a putut argumenta, în ultimii ani, o posibilă apropiere sau cooperare între semantica integrală și cea cognitivă.

Înțelegând tema metaforei ca aparținând vorbirii în plan universal, semantica cognitivă ar putea folosi semanticii integrale în ceea ce privește modul în care se stabilește „analogia” între „viziuni” în designarea metaforică.

Metafora este un fenomen complex care necesită un studiu atent. Am clarificat prevederile de bază ale utilizării metaforei în vorbire, am definit conceptul de metaforă ca unitate lingvistică.

Metafora ca fenomen lingvistic însoțește limbajul și vorbirea pretutindeni; mulți lingviști sunt angajați în studiul metaforei; ei iau în considerare metafora din diferite puncte de vedere și dau propriile definiții ale acestui fenomen în limbaj. În prezent, cercetările în domeniul metaforei continuă, întrucât nu a fost încă creată o teorie a metaforei care să satisfacă nevoile lingvisticii moderne.

Filosofii au înclinat în mod tradițional spre una dintre cele două extreme opuse când vine vorba de metaforă. Pe de o parte, partizanii metaforei au avut tendința de a crede că metaforele fac ceva diferit în natură față de enunțurile literale; este o „erezie”, cred ei, fie pentru a nega că ceea ce fac metaforele este cu adevărat cognitiv, fie pentru a presupune că poate fi tradus în termeni literali. Pe de altă parte, filozofii analitici au negat de obicei tocmai acest lucru: ei tind să presupună că, dacă metaforele exprimă vreun conținut autentic, atunci acel conținut poate fi, în principiu, parafrizat în termeni literali. Ei deseori concluzionează pe această bază că metafora este teoretic dispensabilă și astfel încât nu prezintă provocări speciale și nu oferă perspective distinctive pentru filozofia limbajului și a minții (Croft, 2008, p. 34).

Astfel teoriile tradiționale descriu de obicei metafora ca un mod de comunicare relativ rar și oarecum „deviant” introdus pentru a adăuga condiment retoric, dar unul complet redutabil la o parafrază literală echivalentă.

Metafora înțeleasă în acest fel este astfel privită ca un dispozitiv lingvistic pur opțional. O afirmație importantă a abordării lingvisticii cognitive a metaforei este

că metafora este, de fapt, în primul rând o chestiune de gândire, nu de limbaj, și că metafora conceptuală este omniprezentă și inevitabilă pentru creaturi ca noi.

În timp ce concepte abstracte precum „timp” sau „moarte” pot avea o structură schelet care este direct (adică, nemetaforic) reprezentată conceptual, în cele mai multe cazuri această structură nu este suficient de bogată sau detaliată pentru a ne permite să facem inferențe utile. Prin urmare, atunci când încercăm să conceptualizăm și să raționăm despre tărâmurile abstracte sau relativ nestructurate, această structură schelet este completată (de obicei automat și inconștient) cu o structură suplimentară furnizată de metaforele primare derivate din experiența corporală de bază, adesea invocată în combinație cu alte scheme primare pentru a forma metafore complexe sau amestecuri conceptuale (Kövecses, 2010, p. 35).

Formațiile metaforice, ascunse (implicative) în esența lor, sunt produsul unei regândiri expresive emoțional a obiectelor, precum și o consecință a unei abordări creative a unităților lingvistice.

Metafora, denotând ceva nou care nu a fost încă procesat de conștiința umană (și, prin urmare, o combinație neobișnuită de cuvinte), vă permite să asimilați, să înțelegeți, să procesați experiența trecută care este conținută în memoria individului și pe baza căreia este creat. Prin urmare, procesele de metaforizare sunt constante, continue.

Nevoia unei percepții metaforice a realității este inherentă esenței naturii umane, atunci când, ca rezultat al înțelegerii de către om a propriei activități de viață, a introspecției, este necesară studierea noilor concepte, fenomene, acțiuni, semne etc., care sunt mai bine absorbiți și găsesc aplicații practice în comparație activă cu cunoștințele deja cunoscute.

În consecință, metafora contribuie la creșterea, extinderea și chiar ordonarea sistemului de cunoaștere umană. Metafora folosește reprezentări perceptuale și conexiuni între obiectele realității, atunci când unele obiecte devin repere (bariere) pentru alții, care, la rândul lor, pot deveni și „faruri” pentru alții. Astfel, metafora este un arhetip care dă naștere numărului nenumărat de simboluri care apar în cadrul unei opere de artă.

Există multe întrebări care trebuie rezolvate și care sunt legate, în primul rând, de studiul metaforei din pozițiile psiholingvistice, comunicativ-pragmatice și cognitive.

Metafora este una dintre tehnicile nominative (formarea semnificațiilor) și este utilizarea unui cuvânt care denotă o anumită clasă de obiecte, fenomene sau semne utilizate pentru caracterizarea sau nominalizarea unei alte clase de obiecte (similare sau diferite). Orice cuvânt folosit la figurat este definit ca o înțelegere largă a metaforei.

Metafora influențează activ procesele polisemiei, care, în cele din urmă, se reflectă în starea lexicografică a limbajului. Metafora este mijlocul prin care, în procesul activității mentale, în conștiința unui individ, nu numai că acestea sunt reflectate, dar și înțelese, se trasează paralele, analogii și capătă, de asemenea, cale, evaluare și verificare a imaginii lumii în jurul lui. Astfel, metafora devine un instrument prin care se studiază realitatea, când la nivelul gândirii, conținutul conceptual corespunzător, sunt operați analogi mentali ai obiectelor.

Metafora, ca figură de stil, este definită drept rezultatul exprimat al unei comparații subînțelese prin substituirea cuvântului obiect de comparație cu cuvântul imagine. Această definiție se referă la metafora poetică, în calitate de trop. Atingând problema metaforei în legătură cu relevanța reprezentărilor metaforice în procesul de creare a unităților de vocabular, în continuare vom avea în vedere metafora linguală (Bidu-Vrănceanu, 2012, p. 12).

Metafora, ca orice alt fenomen, are o serie de funcții. Rolul cognitiv al metaforei este în procesarea informațiilor și este o consecință a activității cognitive. „Decriptare, explicație, interpretare, analiză, care duc la înțelegerea unui mesaj text, stabilirea sensului acestuia și a „subtonelor” și a „incrementelor de sens. Această funcție a fost studiată mai detaliat de A. P. Chudinov (2018, p. 28).

El a identificat mai multe tipuri de funcții cognitive:

1. Funcția nominativ-evaluativă: o metaforă poate acționa ca o modalitate de a crea nume pentru realități noi, încă „nenumite”, de exemplu, „perestroika”. Dar mult mai des o metaforă este folosită pentru a desemna un concept deja existent, care dintr-un motiv sau altul nu convine autorului.

2. Funcția de modelare (schematizare): o metaforă face posibilă crearea unui anumit model al realității folosind un sistem de concepte legate de o zonă conceptuală complet diferită. Astfel, această situație este percepută ca ceva familiar și primește o evaluare adecvată pe baza experienței dobândite anterior.

3. Funcția instrumentală: o metaforă ajută subiectul să gândească, să-și formeze propriile idei despre lume, adică acționează ca un fel de instrument de gândire.

4. Funcția ipotetică: metafora permite subiectului să-și facă o idee despre ceva nerealizat încă pe deplin, să creeze o ipoteză despre esența obiectului caracterizat metaforic.

La examinarea noțiunii de inovație lexicală, inclusiv a noțiunii de inovație metaforică, lingvistica vorbirii, fondată de Eugeniu Coșeriu, ține cont nu numai de principiile generale ale „gândirii în vorbire”, ci și de principiile de cunoaștere a lucrurilor în general, plecând de la „posibilitățile limbii în *desemnarea*, în *numirea lucrurilor* în situații concrete”.

Momentul în care *s-a creat* un cuvânt, afirmă E. Coșeriu, este „actul poetic”. Asume „când s-a făcut” un cuvânt, nu „când s-a întrebuințat”.

Limbajul ca activitate creatoare ține de individul vorbitor și inovațiile metaforice sunt deci rezultatul unor activități individuale. Cuvintele noi intră în limbă dacă răspund unor necesități sociale de comunicare și dacă ele se încadrează, de regulă, în sistemul lingvistic respectiv.

Noțiunea de inovație este examinată de către E. Coșeriu în relație cu conceptul de adoptare, adică de reluare (reproducere) și de răspândire. Aceste adoptări sau reluări ale inovațiilor sunt „acte practice”. Geolingvistica ne arată că inovația e tot individuală chiar dacă au făcut-o, în mod independent, mulți indivizi (Coșeriu, 2009, p. 49).

Din punct de vedere cognitiv, procesul de metaforizare este apropiat de modelul raționamentului prin analogie, care se bazează pe ideea de a transfera informații sau cunoștințe între două arii sau domenii conceptuale: sfera sursă și sfera țintă. De obicei, sfera sursă se bazează pe experiența umană, pe realitățile societății și, în consecință, este disponibilă pentru înțelegere universală, în timp ce sfera țintă este abstractă, obscură. Astfel, sfera sursă contribuie la o mai bună percepție și înțelegere a conceptului inerent sferei țintă.

Adică „... metaforele cognitive transferă o sferă conceptuală în alta” (Lakoff, 1998, p 108).

Inga Stoianova menționează că „Studierea fenomenului lingvistic în discuție a devenit una dintre tendințele cognitivisticii moderne în cadrul căreia metafora este privită drept operație mintală, drept mijloc de cunoaștere, structurare, evaluare și explicare a lumii înconjurătoare. (Stoianova, 2008, p. 182).

Metafora, precum afirmă N. Ciudakov, nu este un fenomen lingvistic simplu, ci este și o exprimare conceptuală a realității cotidiene, când noi reflectăm asupra unor termeni prin intermediul altora (2003, p. 168-169).

Această teorie este susținută și de A. Chiudinov, care subliniază că „omul nu-și reflectă atât gândurile prin intermediul metaforei, cât gândește metaforic și creează prin intermediul metaforei lumea în care trăiește” (2018, p. 32).

În această ordine de idei, o metaforă este un sistem simbolic care ne permite să înțelegem parțial o existență neobișnuită în termenii altor experiențe obișnuite (apud Stoianova, 2008, p. 182).

În lingvistica românească și în publicațiile autorilor străini fenomenul metaforizării termenului este oglindit pe larg. În acest sens, sunt utilizate adesea noțiunile: metaforă științifică metaforă terminologică, metaforă specializată/conceptual.

Un amplu studiu privind diversitatea metaforei în limbajele specializate a fost realizat de D. Butiurcă (2015, p. 36).

Studiile limbajului figurat au fost situate în cadrul mai general al cunoașterii încorporate. Investigatorii cunoașterii încorporate presupun că procesele cognitive sunt influențate și constrânse de modul în care funcționăm în lume cu corpurile noastre.

De exemplu, aceleași ipoteze care stau la baza ideii de cunoaștere întruchipată sunt aplicabile și afectului încorporat.

În centrul poziției cognitive întruchipate este presupunerea că cunoașterea servește în cele din urmă acțiunii și o presupunere similară poate fi făcută despre afect și emoție, deoarece afectul oferă informații despre plăcerea sau antipatia obiectelor și situațiilor și despre valoarea urmăririi sau evitării anumitor situații, acțiuni.

În mod similar, atitudinile servesc nu doar ca structuri mentale de preferință, ci și ca o busolă pentru acțiune.

O altă ipoteză, care este deosebit de importantă în ceea ce privește articolul țință al lui Schnall S. & Clore G. L este că procesele cognitive și afective sunt constrânse nu numai de contextul social, ci și de natura corpului uman.

Când vine vorba de comunicare, limbajul întruchipat, cum ar fi metaforele emoțiilor, are potențialul de a evoca răspunsuri emoționale, mai mult decât limbajul literal. Astfel, metaforele întruchipate fac posibilă comunicarea cu un grad ridicat de precizie a diferitelor subtilități ale experienței emoționale și, astfel, fac comunicarea optim relevantă.

Comunicarea este constrânsă de contextul social și de intențiile comunicative care trebuie deduse într-o situație vorbitor-audiență. În plus, comunicarea este, de asemenea, constrânsă de natura corpului uman, deoarece emoția poate fi transmisă atât de bine atunci când se folosesc metafore întruchipate „metaforele cognitive transferă o sferă conceptuală în alta” (Schnall & Clore, 2004, p. 65).

Din cele de mai sus, putem concluziona că studiul cognitiv al metaforei este astăzi unul dintre domeniile prioritare ale științei lingvistice cognitive. În cadrul lingvisticii, metafora nu mai este privită ca obiect de studiu, ca mijloc de decorare a unei limbi, ci ca mijloc de reflectare a calităților și proprietăților obiectelor care sunt cele mai semnificative și determinate cultural pentru societatea în a cărei limbă există tropul dat.

Referințe bibliografice:

1. BIDU-VRĂNCEANU, Angela. (coord.). *Terminologie și terminologii* (II). București: Editura Universității din București, 2012. 248 p.
2. BLACK, Max. 'Metaphor', in *Models and Metaphors: Studies in the Philosophy of Language*. Ithaca: Cornell University Press. 1962.

3. BUTIURCĂ, Doina. *Lingvistică și terminologie. Hermeneutica metaforei în limbajele specializate*. Iași: Institutul European, 2015, 236 p.
4. Chiudinov = ЧУДИНОВ, А. П., БУДАЕВ ЭВ. *Метафора в политической коммуникации: монография*. Издательство „ФЛИНТА” 2018.
5. Ciudakov = ЧУДАКОВ, Н.М. *Метафоры из сферы «природа» в политической речи* // Современная политическая лингвистика: Материалы межд. научн. конф. - Екатеринбург: Уральск. ГПУ, 2003, с. 168-169.
6. COȘERIU, Eugeniu. Creația metaforică în limbaj. În: *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p. 167-197.
7. CROFT, William and CRUSE, D. Alan. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. 2004.
8. KÖVECSES, Z. *Metaphor: A Practical Introduction*. 2nd Edition, 2010.
9. Lakoff = ЛАКОФФ, ДЖ. *Мышление в зеркале классификаторов* / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. М.: Наука, 1998. 188 с.
10. ROSEMAN, I., & SMITH, C. A. *Appraisal theory: Overview, assumptions, varieties, controversies*. In K. R. Scherer, A. Schorr, & T. Johnstone (Eds.), *Appraisal processes in emotion: Theory, methods, research* (pp. 3-19). New York: Oxford University Press. Scherer, K. R. 2001.
11. SCHNALL, S., & CLORE, G.L. *Emergent meaning in affective space: Conceptual and spatial congruence produces positive evaluations*. In K. Forbus, D. Gentner, & T. Regier (Eds.), 2004, p. 385-396.
12. STOIANOVA, Inga. Metafora în terminologie. În: *Intertext*, ½, 2008, p. 181-188. [online] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Metafora%20in%20terminologie.pdf [citat 15.11.2021].